

1. Γενικά για τις αντωνυμίες

1.1 Εισαγωγή

Οι περισσότερες από τις γραμματικές που υπάρχουν στις διάφορες γλώσσες προσδιορίζουν την αντωνυμία, ως ένα μέρος της κλιτής ομιλίας που χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να αντικαταστήσει τα ονόματα, απ' όπου προέρχεται και η ονομασία στην ιταλική γλώσσα: *pro - nome* = αντί του ονόματος. Αυτός ο ορισμός, χωρίς να είναι εξ ολοκλήρου ακριβής, παρουσιάζει μια σειρά από μειονεκτήματα. Εάν π.χ. σε μια περίπτωση όπως: *Mario non è venuto ancora*, μπορούμε να αντικαταστήσουμε το κύριο όνομα *Mario* με το *egli*: *Egli non è venuto ancora*, σε άλλες περιπτώσεις η αντωνυμία δεν μπορεί να αντικαταστήσει το όνομα μόνο όπως π.χ. *il mio amico viene subito - il mio egli viene subito*, αλλά ολόκληρο το ονοματικό σύνολο: *Egli viene subito*. Το *egli* αντιστοιχεί λοιπόν σε αυτή την περίπτωση στο ονοματικό σύνολο *il mio amico*. Από την άλλη μεριά, δεν υπάρχει κανένα όνομα που να μπορεί να εμφανίζεται στο γλωσσικό περιβάλλον όπου εμφανίζονται οι προσωπικές αντωνυμίες του I^{ου} και II^{ου} προσώπου: *Io non vengo; Voi sapevate tutto*. Οποιοδήποτε όνομα ή ονοματικό σύνολο που εισάγεται στα γλωσσικά περιβάλλοντα *...non vengo* ή *...sapevate tutto* θα παρήγαγαν εκφράσεις μη κατανοητές. Γενικεύοντας μπορούμε να πούμε και σ' αυτή την περίπτωση ότι οι αντωνυμίες *io* ή *voi* παίρνουν τη θέση ενός ονόματος ή ακόμα καλύτερα, ενός ονοματικού συνόλου χωρίς να έχουμε τη δυνατότητα να μιλήσουμε όμως για μια συγκεκριμένη σχέση αντικατάστασης.

Προτάθηκε, από ορισμένους συγγραφείς, ο όρος *αντικαταστάτης* στη θέση του όρου αντωνυμία, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός που αναφέραμε προηγουμένως και συγκεκριμένα ότι τις περισσότερες φορές δεν αντικαθίσταται μόνο ένα όνομα, αλλά ένα ονοματικό σύνολο. Όμως ούτε αυτός ο όρος λύνει όλα τα προβλήματα που προέκυψαν λόγω της ανομοιογένειας της κατηγορίας των παραδοσιακών αντωνυμιών. Αναφερόμαστε στο γεγονός ότι μια σειρά από «αντωνυμίες» εμφανίζονται σε γλωσσικά περιβάλ-

λοντα χαρακτηριστικά των ονομάτων ή των ονοματικών συνόλων, αλλά δεν αντικαθιστούν ένα όνομα ή ένα ονοματικό σύνολο που εμφανίστηκε προηγουμένως, αλλά έχουν μια καθαυτή δική τους σημασία: *Chiunque se ne accorgerebbe*.

Στο μέτρο στο οποίο ένα μέρος από τα στοιχεία, τα παραδοσιακά ονομαζόμενα «αντωνυμίες», αντικαθιστά ένα φραστικό τμήμα που εμφανίστηκε προηγουμένως στο γλωσσικό περιβάλλον, αντιστοιχούν συνεπώς στις θεμελιώδεις αρχές της οικονομίας του μηνύματος, αποβάλλοντας τις επαναλήψεις των ιδίων φραστικών τμημάτων, θα το ονομάσουμε στη συνέχεια *αντωνυμία με προηγούμενο ιστορικό ή αντικαταστάτη*. Στις άλλες περιπτώσεις θα αναφερθούμε σε αντωνυμίες χωρίς αντικαταστάτη, διατηρώντας τον παραδοσιακό όρο για πρακτικούς λόγους.

Το κοινό βασικό χαρακτηριστικό όλων των στοιχείων που ονομάζουμε αντωνυμίες αποτελείται από τη δυνατότητα να εμφανίζονται, σε θεωρητικό επίπεδο, στα ίδια γλωσσικά περιβάλλοντα όπως και το ονοματικό σύνολο που σχηματίζεται από το όνομα συνοδευόμενο από τους προσδιορισμούς του ιδίου του ονόματος. Με άλλα λόγια, η αντωνυμία αντιπροσωπεύει μια από τις δυνατές εξελίξεις του ονοματικού συνόλου και πιο συγκεκριμένα του Ονοματικού. Ονομάζοντας με *Ον.Σ* το ονομαστικό σύνολο, με *Π* την πρόταση και με *Αν.Π* την αναφορική πρόταση θα μπορούσαμε να γράψουμε τον εξής κανόνα:

$$\text{Ον.Σ} \left\{ \begin{array}{l} \text{Ον} \sim (\text{Αν.Π}) \\ \text{Che} \sim \Pi \end{array} \right.$$

Το ονοματικό σύνολο μπορεί να αντικατασταθεί είτε από ένα ονοματικό που ακολουθείται ή όχι από μια ονοματική πρόταση ή από μια πρόταση:

Voglio il libro

Voglio questo

Voglio che tu ne vada

Το ονοματικό που παριστάνεται με το σύμβολο *Ον* αντιστοιχεί στην πληθώρα των ονομάτων και αντωνυμιών.

$$\text{Ον} \text{ Αρν} \sim \text{Ερωτ} \sim \left\{ \begin{array}{l} \text{Αντ} \\ \text{Ον.Προσδ.} \end{array} \right.$$

Τα σύμβολα τα προαιρετικά *Αρν* (αρνητικό) και *Ερωτ* (ερωτηματικό) αντιστοιχούν στις περιπτώσεις όπου το ονοματικό αρνείται ή ερωτάται. Αυτά

τα σύμβολα, στο γλωσσικό περιβάλλον των αορίστων αντωνυμιών, συγχωνεύονται σε μια λεξική μορφή, παραγωγής αρνητικών και ερωτηματικών τύπων:

Αρν+uno, qualcuno → nessuno; Αρν+qualcosa → niente;
Ερωτ+ uno, qualcuno → chi? Ερωτ+ qualcosa → che cosa? κ.λ.π..

Στο γλωσσικό περιβάλλον άλλων αντωνυμιών, καθώς και των ονομάτων, τα σύμβολα Αρν (άρνηση) και Ερωτ (ερώτηση) αντιστοιχούν στην άρνηση *non* και αντίστοιχα στην εν μέρει ερώτηση που αναφέρονται στην αντωνυμία ή στο συγκεκριμένο όνομα:

Non tu dovevi farlo; Non mio fratello era colpevole;
Tu dovevi farlo? Mio fratello era colpevole?

Τα σύμβολα *Αντ* και *Ον*. *Προσδ* αντιστοιχούν στις δυο εξελίξεις του ονοματικού συνόλου. Η αντωνυμία αντιπροσωπεύει, επομένως σε οποιοδήποτε γλωσσικό περιβάλλον, ένα ονοματικό σύνολο, στο ίδιο μέτρο όπως το ουσιαστικό συνοδευμένο από τους προσδιορισμούς του. Μόνο ένα μέρος από τα στοιχεία που γνωρίζουμε με την ονομασία αντωνυμία αντικαθιστούν ένα ονοματικό σύνολο - αυτά είναι οι αντικαταστάτες ή η αντωνυμία με αντικαταστάτη, ενώ άλλες αντωνυμίες παρουσιάζουν μια ειδική μορφή του ονοματικού συνόλου - αντωνυμίες χωρίς αντικαταστάτη.

1.2 Αντωνυμία με αντικαταστάτη (αντικαταστάτες)

Η αντωνυμία με αντικαταστάτη προκύπτει μετά από την εφαρμογή της μετατροπής ενός ονοματικού συνόλου σε αντωνυμία που εμφανίστηκε στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον, με στόχο την αποφυγή των επαναλήψεων. Αυτή η μετατροπή αντιστοιχεί στις γενικές αρχές της οικονομίας της γλώσσας. Οι αντωνυμίες λοιπόν δεν «ονομάζουν» ένα αντικείμενο, με τη λογική σημασία του όρου αντικείμενο, αλλά αναφέρονται σε ένα αντικείμενο «προσδιορισμένο» προηγουμένως μέσα από το όνομα με τους προσδιορισμούς του ή μέσα από άλλο ονοματικό σύνολο. Οι αντωνυμίες δεν φέρουν μια καινούργια πληροφορία αλλά παίρνουν μια πληροφορία που υπάρχει ήδη στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον. Θα προτιμήσουμε στη συνέχεια τον όρο αντωνυμία με αντικαταστάτη, διότι ο όρος αντικαταστάτης καλύπτει μια σφαίρα πιο ευρύχωρη. Με βάση τις ίδιες αρχές της οικονομίας του μηνύματος, η γλώσσα έχει αντικαταστάτες για ρήματα ή για

επιρρήματα (αντί - ρημάτων ή αντί - επιρρημάτων):

*Mario ha confessato di avere agito male. Un altro forse non l'avrebbe fatto. Il libro si trova sulla mia scrivania. Sempre **li** troverai i dizionari che ti occorrono.*

Στο πρώτο παράδειγμα το ρήμα *fare* αντικαθιστά το *confessare* με όλους τους προσδιορισμούς. Στο δεύτερο παράδειγμα το **li** αντικαθιστά το περιστασιακό επιρρηματικό σύνολο *sulla mia scrivania*.

Στην ιταλική γλώσσα υπάρχει επίσης ένας αντικαταστάτης του ονοματικού επιθετικού προσδιορισμού, συνεπώς αντί - επιθέτου:

*Giovanna passava per bella, ma non **lo** era.*

Η αμετάβλητη μορφή *lo* αντικαθιστά τον κατηγορηματικό προσδιορισμό *bella* προς αποφυγή της επανάληψης αυτού:

Giovanna passava per bella, ma non era bella.

Παρ' όλο που η μετατροπή μέσα από την οποία προκύπτουν οι αντικαταστάτες είναι η ίδια βασικά σε όλες τις περιπτώσεις, ανεξάρτητα εάν πρόκειται αντι - ονόματος, αντί - ρήματος, αντί - επιρρηματος ή αντί - επιθέτου, θα σταθούμε στη συνέχεια μόνο σε κείνα τα στοιχεία που θεωρούνται παραδοσιακά αντωνυμίες.

Η μετατροπή ενός ονοματικού συνόλου σε αντωνυμία προϋποθέτει την εμφάνιση στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον αυτού του φραστικού τμήματος που πρέπει να αντικατασταθεί. Πρόκειται για μια μετατροπή η οποία ξεπερνά το πλαίσιο της μιας μόνο πρότασης.

Εξ αιτίας του γεγονότος ότι η αντωνυμία με αντικαταστάτη λαμβάνει μια πληροφορία που υπάρχει στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον, η σημασιολογική της αξία - εκτός του συγκεκριμένου γλωσσικού περιβάλλοντος - είναι πολύ πιο αφηρημένη από εκείνη ενός ονόματος. Αυτό που τη διαφοροποιεί από το όνομα, είναι ότι το νόημα μιας αντωνυμίας μπορεί να μειωθεί σε ένα πολύ περιορισμένο αριθμό από χαρακτηριστικά γνωρίσματα.

Ανάλογα με τη μορφή της μετατροπής του ονοματικού συνόλου σε αντωνυμία και ανάλογα με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αντωνυμιών που προέκυψαν συμπεριλαμβανόμε στο σύνολο των αντωνυμιών με αντικαταστάτη τις εξής κατηγορίες αντωνυμιών:

A. Οι προσωπικές αντωνυμίες του τρίτου προσώπου

Β. Η μετατροπή προς αντωνυμιοποίηση (ή μετατροπή σε αντωνυμία)

Γ. Οι δεικτικές αντωνυμίες

Δ. Οι κτητικές αντωνυμίες

Ε. Οι αναφορικές αντωνυμίες

Ζ. Οι σύνθετες αντωνυμίες:

1. Δεικτικές - αναφορικές αντωνυμίες

2. Αόριστες - αναφορικές αντωνυμίες

3. Αναφορικά επιρρήματα

1.2.1 Οι προσωπικές αντωνυμίες του τρίτου προσώπου

Αυτές οι αντωνυμίες δικαιολογούν τον όρο «προσωπικές» μόνο στις περιπτώσεις όπου αντικαθιστούν ονοματικά σύνολα των οποίων το ουσιαστικό ριζίζει ένα πρόσωπο, είναι συνεπώς ένα ουσιαστικό με τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά έμψυχου και ανθρώπινου. Για όλες τις άλλες περιπτώσεις, όταν η αντωνυμία αντικαθιστά ένα ουσιαστικό το οποίο δεν παρουσιάζει αυτά τα χαρακτηριστικά, ο όρος προσωπική ανωνυμία είναι αδόκιμος. Αυτός ο όρος μπορεί να διατηρηθεί μόνο για πρακτικούς λόγους.

Οι προσωπικές αντωνυμίες έχουν το πιο αφηρημένο σημασιολογικό περιεχόμενο από όλες τις αντωνυμίες με αντικαταστάτη. Αυτές λαμβάνουν από το τμήμα που αντικατέστησαν μόνο τον αριθμό και το γένος αυτού. Επιπλέον, οι προσωπικές αντωνυμίες έχουν τη δυνατότητα να δείξουν την έμφαση ή όχι του ομιλητή στο φραστικό τμήμα που έχουν αντικαταστήσει (βλέπε στη συνέχεια τη διαφορά ανάμεσα στις αντωνυμίες του τονισμένου και άτονου τύπου).

1.2.2 Η μετατροπή προς αντωνυμιοποίηση (ή μετατροπή σε αντωνυμία)

Η μετατροπή προς αντωνυμιοποίηση (ή μετατροπή σε αντωνυμία), που εφαρμόζεται στα πλαίσια μιας μόνο πρότασης, μέσα απ' την οποία αντικαθίσταται ένα αντικείμενο ενός ρήματος με μια αντωνυμία, ίδια με το υποκείμενο του συγκεκριμένου ρήματος, παράγει αντωνυμίες τις ονομαζόμενες αυτοπαθείς. Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες είναι λοιπόν προσωπικές αντωνυμίες, με τη διαφορά ότι η μετατροπή μέσα απ' την οποία προκύπτουν δεν ξεπερνά το πλαίσιο μιας πρότασης. Προς σύγκριση:

Ecco Giovanni. Carlo saluta Giovanni. - Carlo lo saluta.

Carlo1 pettina Carlo2. - Carlo si pettina.

Όπου *Carlo1* πρέπει να είναι ίδιο αναφορικά με το *Carlo2*, να αναφέρεται, να προσδιορίζει το ίδιο αντικείμενο της πραγματικότητας.

1.2.3 Οι δεικτικές αντωνυμίες

Σε αντίθεση με τις προσωπικές αντωνυμίες, οι δεικτικές αντωνυμίες δείχνουν και το πόσο μακριά ή κοντά σε σχέση με τον ομιλητή είναι το όνομα που αντικαταστάθηκε, δίνουν λοιπόν μια ένδειξη της θέσης τους στο χώρο. Όπως και οι προσωπικές αντωνυμίες, έτσι και οι δεικτικές λαμβάνουν από το τμήμα που αντικαθιστούν μόνο τον αριθμό και το γένος αυτού. Οι δεικτικές αντωνυμίες δεν μπορούν όμως να δείξουν τη μη έμφαση του ομιλητή πάνω στο τμήμα που έχουν αντικαταστήσει.

1.2.4 Οι κτητικές αντωνυμίες

Οι κτητικές αντωνυμίες προκύπτουν από την εφαρμογή μιας διπλής μετατροπής σε αντωνυμία και συνεπώς έχουν δύο τμήματα που έχουν αντικαταστήσει. Η πρώτη μετατροπή εφαρμόζεται σε ένα ονοματικό σύνολο στη γενική, όπου προηγείται η πρόθεση *di*, στις ίδιες συνθήκες όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις: το συγκεκριμένο ονοματικό σύνολο, το οποίο μέσα στην πρόταση όπου γίνεται η μετατροπή είναι στη γενική, εμφανίστηκε και στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον. Μ' αυτόν τον τρόπο προκύπτουν τα κτητικά επίθετα. Σ' αυτήν την περίπτωση τα κτητικά επίθετα είναι ισοδύναμα με τις κτητικές αντωνυμίες στη γενική:

Francesco Petrarca è stato un grande poeta. I sonetti di Francesco Petrarca sono stati tradotti in moltissime lingue.

I suoi sonetti sono stati tradotti...
I sonetti di lui

Οι γραμματικές θεωρούν τα στοιχεία από την κατηγορία που αντιπροσωπεύεται στο παράδειγμα *suoi* ως κτητικά επίθετα, διότι εμφανίζονται στο γλωσσικό περιβάλλον ενός ονόματος το οποίο προσδιορίζουν (παράλληλα με άλλα επίθετα προσδιοριστικά του ονόματος όπως τα δεικτικά, τα αόριστα κ.λ.π.). Στο μέτρο στο οποίο αυτές οι αντωνυμίες αντικαθιστούν ένα ονοματικό σύνολο που εμφανίστηκε στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον, αυτές πρέπει να θεωρηθούν αντωνυμίες, όπως και οι γενικές του τύπου *di lui*.

Η δεύτερη μετατροπή σε αντωνυμία εφαρμόζεται όταν το ουσιαστικό που προσδιορίζεται από το κτητικό επίθετο εμφανίζεται επίσης στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον, στο παραπάνω παράδειγμα, το φραστικό τμήμα *i sonetti*. Προκύπτουν μ' αυτόν τον τρόπο, αυτό που οι παραδοσιακές γραμματικές ονομάζουν κτητικές αντωνυμίες: *I suoi sono stati tradotti...* Μπορεί όμως κανείς να παρατηρήσει εύκολα ότι αυτές οι κτητικές αντωνυμίες σχηματίζονται από δυο διαφορετικά στοιχεία, παραπέμποντας σε άλλο τμήμα που έχουν αντικαταστήσει: το *i* έγινε *i sonetti*, το *suoi* έγινε *di Francesco Petrarca*. Πρέπει να επισημάνουμε όμως σ' αυτή την περίπτωση την αξία την αντωνυμιακή του άρθρου *i*. Αυτή η δεύτερη μετατροπή σε αντωνυμία (αντωνυμιοποίηση) μπορεί να φέρει στη θέση του άρθρου με αντωνυμιακή αξία μια δεικτική αντωνυμία: *Questi suoi stati tradotti*.

1.2.5 Οι αναφορικές αντωνυμίες

Οι αναφορικές αντωνυμίες προκύπτουν με την εφαρμογή μιας διαφορετικής μετατροπής, η αναφορική μετατροπή, η οποία καθορίζεται από την ομοιότητα δυο ονοματικών συνόλων, κατάσταση παρόμοια με εκείνη που λάβαμε υπόψη μας σε όλες τις άλλες περιπτώσεις μετατροπών σε αντωνυμίες (αντωνυμιοποίηση). Αυτό προκύπτει από τον κανόνα που ορίζει το ονοματικό σύνολο, οποιοδήποτε ονοματικό σύνολο μπορεί να προσδιοριστεί από μία αναφορική πρόταση.

$$\begin{array}{l} \text{Ον.}\Sigma \rightarrow \text{Ον} \sim \text{Αν.}\Pi \\ \text{Che} \sim \Pi \end{array}$$

Με το Αν.Π έχουμε σημειώσει την αναφορική πρόταση. Αναλύοντας το Αν.Π θα έχουμε:

$$\text{Αν.}\Pi \rightarrow \text{Αν} \sim \Pi$$

Αν.Π όπου *Αν* συμβολίζει το στοιχείο της σχέσης (αναφοράς) η οποία εισάγει την καθενατού αναφορική πρόταση *Π*. Μια πρόταση *Π* μπορεί να εμφανίζεται σ' αυτή την περίπτωση, λοιπόν μπορεί να προσδιορίζει ένα ονοματικό - όνομα με προσδιορισμούς ή αντωνυμία - μόνο εφ' όσον πληρεί μια συγκεκριμένη προϋπόθεση: η πρόταση *Π* πρέπει να περιέχει, ανεξάρτητα με ποια συντακτική λειτουργία, ένα ονοματικό όμοιο με το προσδιορισμένο ονοματικό. Εφ' όσον αυτή η προϋπόθεση πληρείται η αναφορική μετατροπή θα συνενώνει σε μια μόνο «λέξη» το στοιχείο της αναφοράς *Αν* και

το ονοματικό της *Π*, όμοιο με το προσδιοριζόμενο ονοματικό, διατηρώντας τη συντακτική λειτουργία που είχε ως αναφορική αντωνυμία. Αυτή η «λέξη» είναι η αναφορική αντωνυμία, αντωνυμία διότι αντικαθιστά το ονοματικό της αναφορικής πρότασης καθώς είναι όμοιο με το προσδιορισμένο ονοματικό, και αναφορική διότι συνδέει την πρόταση *Π* με το ονοματικό το οποίο προσδιορίζει, έχει λοιπόν μια λειτουργία της αναφοράς.

Il ragazzo Av { $\begin{matrix} \textit{il ragazzo è entrato} \\ \textit{Π} \end{matrix}$ } *e mio fratello.* →

Il ragazzo che è entrato è mio fratello

L'impiegato Av { $\begin{matrix} \textit{io ho chiesto un'informazione all'impiegato} \\ \textit{Π} \end{matrix}$ } *era gentile.*

→ *L'impiegato a cui io ho chiesto un'informazione era gentile.*

1.2.6 Οι σύνθετες αντωνυμίες

a. Οι δεικτικές - αναφορικές

Οι δεικτικές - αναφορικές αντωνυμίες προκύπτουν από τη συγχώνευση, με ορισμένες προϋποθέσεις, μιας δεικτικής αντωνυμίας και μιας αναφορικής αντωνυμίας. Υποτίθεται λοιπόν ότι έγιναν δύο προηγούμενες μετατροπές αντωνυμοποίησης μέσα από τις οποίες προέκυψαν η δεικτική και η αναφορική στις ανάλογες συνθήκες.

Colui che non lavora non mangia. – *Chi non lavora non mangia.*

Η συγχώνευση δεν είναι υποχρεωτική. Στην αναλυτική μορφή, η συντακτική ανάλυση απομονώνει μια κύρια πρόταση, *Colui non mangia*, και μια αναφορική πρόταση, *che non lavora*. Στη συνθετική μορφή «συγχωνευμένη» η παραδοσιακή συντακτική ανάλυση, της επιφανειακής δομής, απομονώνει μια πρόταση που περιέχει υποκείμενο, *chi non lavora*, και μια κύρια πρόταση, *non mangia*. Η πρώτη ανάλυση είναι προτιμότερη καθώς σέβεται την ιστορία της διαδικασίας της μετατροπής του γλωσσικού τμήματος που έχει αναλυθεί και δικαιολογεί την τέλεια συνωνυμία ανάμεσα στις δυο διατυπώσεις. Οι συγχωνευμένες συνθετικές μορφές, έχουν λοιπόν μια αναφορική λειτουργία, καθώς εισάγουν φαινομενικά προτάσεις ως υποκειμενικές (που περιέχουν υποκείμενο), φαινομενικά άμεσα αντικειμενικές ή φαινομενικά έμμεσα αντικειμενικές:

Non ricordo chi me l'abbia detto. (Non ricordo colui che...)

Mi riferisco a chi pensi tu. (Mi riferisco a colui a cui...)

β. Οι αόριστες - αναφορικές αντωνυμίες

Οι αόριστες αναφορικές αντωνυμίες, είναι αόριστες αντωνυμίες που έχουν αναφορική αξία, οι οποίες συγχωνεύουν μια αόριστη αντωνυμία και μια αναφορική αντωνυμία. Τα συντακτικά προβλήματα που προκύπτουν είναι όμοια με εκείνα που προκύπτουν στις δεικτικές - αναφορικές.

Parlerò a chiunque vorrà ascoltarmi.

Καθώς έχει αξία αναφορική το *chiunque* είναι λάθος να πούμε:

Parlerò a chiunque che vorrà ascoltarmi.

γ. Τα αναφορικά επιρρήματα

Τα αναφορικά επιρρήματα είναι σύνθετες μορφές, που προκύπτουν από τη συγχώνευση ενός αόριστου ονόματος που έχει τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά [Τοπικό] ή [Χρονικό] ή [Τροπικό] και της αναφορικής αντωνυμίας της οποίας προηγείται η πρόθεση, εφόσον αυτή αντικαθιστά ένα τοπικό, χρονικό ή τροπικό αντικείμενο. Τα αναφορικά επιρρήματα εισάγουν προτάσεις φαινομενικά αντικειμενικές (που έχουν αντικείμενο) ή που έχουν επίρρημα:

Non so il posto in cui si trovi. Non so dove si trovi.

1.3 Αντωνυμίες χωρίς αντικαταστάτη

Στο πλαίσιο των αντωνυμιών χωρίς αντικαταστάτη διακρίνονται δυο κατηγορίες:

α. Προσωπικές αντωνυμίες I^{ου} και II^{ου} προσώπου

Αυτές οι αντωνυμίες δεν αντικαθιστούν ένα τμήμα που εμφανίστηκε στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον. Καθώς είδαμε προηγουμένως καμιά αντωνυμία με προσδιορισμούς δεν μπορεί να εμφανίζεται σε συγκεκριμένα γλωσσικά περιβάλλοντα των προσωπικών αντωνυμιών του I^{ου} και II^{ου} προσώπου. Το περιεχόμενο αυτών των αντωνυμιών είναι το ίδιο αφη-

ρημένο με εκείνο των προσωπικών αντωνυμιών του III^{ου} προσώπου, όμως η αποκωδικοποίησή τους δε γίνεται με παραπομπή στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον, αλλά με παραπομπή στο ανάλογο περιστασιακό περιβάλλον, με άλλα λόγια με παραπομπή στις συνθήκες του μηνύματος. Το *io* αντιπροσωπεύει τον ομιλητή (πομπό) το *tu* του ακροατή (δέκτη), όμως στην περίπτωση ενός διαλόγου ανάμεσα σε δυο άτομα, το καθένα από αυτά μπορεί να είναι με τη σειρά του πομπός και δέκτης. Μια παρόμοια περίπτωση υπάρχει στα πλαίσια των επιρρημάτων του τύπου *qui, adesso, ieri, domani* των οποίων η κατανόηση εξαρτάται από τις συγκεκριμένες συνθήκες στις οποίες μεταδίδεται το μήνυμα.

Οι προσωπικές αντωνυμίες του I^{ου} και II^{ου} προσώπου παρουσιάζουν αντιπροσωπευτικά χαρακτηριστικά και όμοιες αντιθέσεις με εκείνες των προσωπικών αντωνυμιών του III^{ου} προσώπου. Πρέπει να προσθέσουμε, ότι οι αντωνυμίες του I^{ου} και II^{ου} προσώπου είναι οι μοναδικές οι οποίες δικαιολογούν πλήρως την ονομασία προσωπικές, αντιπροσωπεύοντας πάντα τους δυο πόλους της «ανθρώπινης» επικοινωνίας (εξαιρούνται διάφορα σχήματα λόγου όπως π.χ. η προσωποποίηση).

β. Αόριστες αντωνυμίες

Τα στοιχεία που γνωρίζουμε μ' αυτήν την ονομασία δεν αντικαθιστούν και συνεπώς δεν παραπέμπουν στο προηγούμενο γλωσσικό περιβάλλον και ούτε στις συνθήκες μετάδοσης του μηνύματος. Αυτές έχουν μια σημασία δική τους η οποία δεν εξαρτάται από το γλωσσικό ή περιστασιακό περιβάλλον. Η ονομασία αντωνυμία, με την έννοια των προαναφερθέντων, δε δικαιολογείται. Οι αόριστες αντωνυμίες αντιπροσωπεύουν μια μορφή ονόματος. Οι αντωνυμίες αντίθετα από τα ονόματα, έχουν χαρακτηριστικά αντιπροσωπευτικά πιο αφηρημένα (από άποψη σημασιολογική) και δεν μπορούν να συνοδεύονται από προσδιορισμούς (από άποψη συντακτική).

Ognuno deve vederlo; Qualcosa si deve fare; E venuto uno.

Στην κατηγορία των αορίστων αντωνυμιών εισάγονται υποχρεωτικά οι αρνητικές και οι ερωτηματικές αντωνυμίες. Όπως αναφέραμε πιο πάνω, μόνο στο γλωσσικό περιβάλλον κάποιων αορίστων αντωνυμιών τα σύμβολα *Arn* (αρνητικό) και *Eρωτ* (ερωτηματικό) είναι συγχωνευμένα στην ίδια λεξικολογική μορφή.

Nessuno deve vederlo.

Non si deve fare niente.

Non ricolò proprio nulla.

Chi è venuto?

Che ti è successo? Che cosa ti è successo?

Quanti devono verire ancora?

Quanto ti devo pagare?

Quale è il migliore?

Τα σύμβολα του αρνητικού και του ερωτηματικού τύπου αντιστοιχούν στην άρνηση *non* και αντίστοιχα στην ερωτηματική προφορά στο γλωσσικό περιβάλλον άλλων αντωνυμιών και ονομάτων με οριστικούς προσδιορισμούς:

Αρν + *uno, qualcuno* → *nessuno*; Αρν + *qualcosa* → *niente*;

Ερωτ + *uno, qualcuno* → *chi*? Ερωτ + *qualcosa* → *che cosa*? κ.λ.π..

Αυτά είναι όμως συγχωνευμένα στους αόριστους προσδιορισμούς των ονομάτων:

nessuno studente, quanti libri? quale problema? κ.λ.π.